

члени партії „Союз” увійшли до виборчого блоку „ЗА СОЮЗ”, який на останніх парламентських виборах набрав 0,20 %. Цей блок найбільшу підтримку отримав у Криму – 1,6 %, Харківській обл. – 0,48 %, Одеській обл. – 0,30 %. Члени партії „Русько-Український союз” увійшли до Блоку Наталії Вітренко „Народна опозиція”, який отримав 2,97 % голосів виборців. Найбільшу підтримку цей блок отримав у м. Севастополі – 10,09 %, м. Донецьку – 6,8 %, Запорізькій обл. – 6,54 %, Луганській обл. – 5,2 %.

Етнічна еліта часто вдається до спекуляції на етногруповій солідарності заради власних інтересів. Часто національні меншини втягують у передвиборну боротьбу, створюючи враження про неї, як про групу одностайних. У багатьох випадках солідарність етнічної групи є реальним фактом (наприклад, солідарність кримських татарів, румунів, угорців). Однак здебільшого національним меншинам часто нав'язують одностайність, в той час, як спільного для усіх її членів єдиного інтересу немає через соціальну, професійну, майнову та політико-ідеологічну неоднорідність. Про це свідчать результати парламентських виборів 2002 та 2006 років.

1. О. Майборода. Етнічна карта на парламентських виборах не стане козирною: не той розклад // *Контекст*. – 2001. – №11. – С. 18–25. 2. Кіссе А. Виборча система як засіб врегулювання етнічних конфліктів // *Політичний менеджмент*. – 2006. – № 2 (17). – С.107–114. 3. *Вибори президента України в контексті міжнаціональних відносин: Матеріали моніторингу*. – К., 2005.

УДК 323.15 (477)

Н. Шипка

Національний університет “Львівська політехніка”

УГОРСЬКА НАЦІОНАЛЬНА МЕНШИНА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИХ МІЖДЕРЖАВНИХ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН (1991–2006 рр.)

© Шипка Н., 2007

Досліджується процес становлення та розвитку системи українсько-угорських міждержавних політичних відносин протягом 1991–2006 рр. Розглядається місце і роль угорської національної меншини у зовнішній політиці України, її значення при формуванні українсько-угорських відносин. На основі аналізу зовнішньої політики Угорської Республіки щодо угорців, які проживають поза межами етнічної батьківщини, зроблено спробу розкрити особливості діяльності угорської національної меншини в Україні.

The thesis focuses on the system becoming and development of interstate relations of Ukraine and Hungarian Republic is investigated during 1991-2006 years. At the same time special attention is concentrated on the role and place of hungarian national minority in the ukrainian foreign policy and its meaning for formation ukrainian-hungarian cooperation. On the base of analisys hungarian foreign policy comparatively hungarian people, which live abroad ethnic fatherland, was attempted to show particularities hungarian national minority.

Актуальність та постановка проблеми. Національні меншини тією чи іншою мірою впливають на розвиток зовнішньополітичних відносин між державами, стимулюючи стосунки між етнічною батьківщиною та країною проживання. Актуальність дослідження зумовлюється тим, що

меншини можуть сприяти налагодженню добросусідських та дружніх стосунків між державами або ж бути джерелом непорозумінь та конфліктів. Важливо також зауважити, що національні меншини мають не лише значний вплив на формування міжнародної політики, але й самі стають потенційними суб'єктами зовнішньої політики. Власне для запобігання напруженням на етнічному рівні необхідно всебічно аналізувати стан етнічних меншин, враховувати існуючі проблеми громад.

Стан опрацювання проблеми. Роль та місце угорської національної меншини у формуванні зовнішньої політики Угорської Республіки висвітлено в угорськомовних працях: довіднику „Угорці у світі. Карпатський басейн” [17] та доповіді президента Відомства угорців за кордоном Т. Сабо [12]. Аналіз україно-угорських відносин знайшов своє відображення у дослідженні І. Бабинця „Угорці Закарпаття в контексті українсько-угорських міждержавних взаємин (1991–2003 рр.)” [1]. Деякі напрацювання щодо нашої проблематики знаходимо у працях М. Товта, котрий розглядає історичні, географічні та культурні особливості угорської громади, здобутки і проблеми, тенденції розвитку, внутрішні та зовнішні чинники напруженості серед угорського населення України [14; 15].

Окремий параграф у монографії Д. Ткача відведений порівняльному аналізу стану та соціальної ролі угорської національної меншини в Україні та української в Угорщині [13]. Незважаючи на певні напрацювання щодо цієї проблеми, проблематика нашого дослідження вимагає ґрунтовнішого та ширшого дослідження.

Мета роботи – зважаючи на актуальність та недостатню вивченість проблеми, автор поставив за мету: 1) розглянути становлення та розвиток системи українсько-угорських міждержавних політичних відносин; 2) узагальнити досвід зовнішньополітичної діяльності Угорської Республіки щодо захисту прав угорської меншини, що проживає за межами етнічної батьківщини; 3) здійснити аналіз взаємодії угорської національної меншини в Україні та її етнічної батьківщини.

Об'єктом дослідження є процес формування та розвитку українсько-угорських відносин, після проголошення Україною незалежності. **Предметом** дослідження є угорська національна меншина України як чинник україно-угорських відносин.

Виклад основного матеріалу. Угорська національна меншина здійснює особливий вплив на зовнішньополітичну діяльність України, зокрема, вона залишається об'єктом посиленої уваги уряду Угорської Республіки, її політичних сил, які аналізують та відстоюють позицію своїх співвітчизників за кордоном. Наявність численної угорської громади зумовила особливу зацікавленість Угорської Республіки у якісному новому рівні відносин з незалежною Україною. Ця зацікавленість є традиційною для Угорщини і зумовлена історичним та географічним факторами, адже протягом століть Закарпаття входило до складу Угорської держави. Захист прав угорських національних меншин за кордоном є одним з головних напрямків зовнішньої політики Угорщини. Будапешт підтримує "двонаправлену інтеграцію" угорських спільнот, що має на меті збереження етнічних угорців у місцях їх теперішнього проживання, їхню повноцінну участь у житті держави, громадянами якої вони є, але разом з цим зміцнення власної національно-культурної самобутності, свідомості належності до єдиної угорської нації.

Відповідно до умов Тріанонської мирної угоди, укладеної 1920 р. Угорщиною з країнами-переможницями, вона втратила дві третини своєї території, а близько третини етнічних угорців опинилися на території інших країн та набули громадянства сусідніх держав. Нові кордони Угорщини з незначними змінами були закріплені також і Паризькими мирними угодами 1947 року. Етнічні угорці, нікуди не емігруючи, опинились поза межами батьківщини, їхній політичний статус зазнав змін: з панівної нації угорці перетворились на етнічну меншину.

З цього часу Угорщина пильно стежить за становищем своїх співвітчизників за кордоном. Особливо болючим “національне питання” постало для Угорщини після Другої світової війни, коли угорська національна меншина стала найчисельнішою меншиною в Європі. Значна частина

угорського населення раптово перетворилась з могутньої панівної нації на розсіяні в багатьох країнах національні меншини. Так, сьогодні приблизно 3 млн. угорців проживає за межами країни, з них: в Румунії – 1 млн. 639 тис., в Чехії – 20 тис. чол., в Словаччині – 520 тис. чол., в Сербській Воєводині – 350 тис. чол., в Україні – 151,5 тис. чол. Колишньому прем'єр-міністрові Угорщини Йозефу Анталу (1990–1993) належать слова: „Біль Тріанона стукає в серці кожного угорця” [13, с. 399].

Тому не дивно, що для угорського суспільства, угорської політичної еліти питання втрачених територій та угорських спільнот, які опинилися під юрисдикцією сусідніх країн, являє собою дуже складний комплекс морально-психологічних, етнокультурних, соціально-економічних, а отже, й суспільно-політичних проблем, що його зазвичай прийнято називати посттріанонським синдромом угорського суспільства.

В епоху соціалізму проблема угорців свідомо замовчувалась, адже в країнах соцтабору сповідувалась політика «зближення націй» та міжнародного інтернаціоналу. Після розпаду Варшавського договору Угорщина вийшла на міжнародну арену як самостійна держава. Уряд Угорщини відразу (з 1990 р.) визначив пріоритетні напрямки зовнішньої політики держави, які і сьогодні залишаються незмінними. Конституційним обов'язком угорських урядів є підтримка закордонного угорства. Відносини Угорщини із співвітчизниками за кордоном регламентуються чинною Конституцією Угорської Республіки, в п. 3 параграфа 6 існує положення про те, що “Угорська Республіка відчуває відповідальність за долю угорців, котрі проживають поза її кордонами, і сприяє культивуванню їхніх зв'язків з Угорщиною” [13, с. 539].

Зовнішньополітична діяльність Угорської Республіки спрямована на:

- 1) інтеграцію до європейських та євроатлантичних структур;
- 2) розвиток добрих відносин із сусідніми країнами;
- 3) захист прав угорської меншини, що проживає за кордоном [13, с. 376].

Найбільш вдало ставлення Угорщини до угорців за кордоном характеризує вислів першого в новітній демократичній історії країни прем'єр-міністра Йозефа Анталу про те, що в душі він вважає себе прем'єром 15 мільйонів угорців (населення Угорщини становить 10 млн.) [12].

Основною метою політики Угорської Республіки щодо угорців, які проживають за кордоном, є:

- 1) сприяння збереженню національної ідентичності та подальшому проживанню на материнських землях угорців, які мешкають у сусідніх з Угорщиною країнах;
- 2) створення і розвиток політичних, культурних й економічних зв'язків між Угорщиною та угорськими громадами, що проживають поза її межами.

Угорська меншина України виокремлює себе з українського соціуму, чітко визначаючи власну роль у формуванні взаємовідносин двох країн. Голова Товариства угорської культури Закарпаття М. Ковач, зокрема, зазначав, “...що закарпатські угорці націлені на те, щоб відіграти власну посередницьку роль між українським та угорським народом, і тому основне питання для них, – щоб два народи зрозуміли один одного. У нас, тутешніх угорців, є подвійна місія: нам потрібно знайти собі місце як громадянам України, а з культурницької точки зору – прив'язуватися до історичної батьківщини” [18, с. 1–2].

Після зміни політичного устрою в Угорщині поряд з іншими важливими завданнями, постало й питання про здійснення політики в інтересах національних меншин, яку підтримали Державні Збори. Її складовими є:

1. Політика внутрішня – спрямована на гарантування прав національних меншин, що проживають в Угорщині.
2. Політика зовнішня – покликана відстоювати інтереси угорських громад, які проживають за кордоном.

Угорщина проводить ліберальну політику щодо національних меншин, власне тим самим розраховуючи отримати адекватну позицію держав щодо угорських громад, які в них проживають. Упродовж 1990-х років Державні Збори Угорської Республіки прийняли багато спеціальних законів

про національні меншини та низку інших законодавчих і нормативних актів із захисту прав меншин.

Закон “Про права національних та етнічних меншин”, прийнятий в Угорщині 1993 р., дає таке визначення поняття національних меншин: “Національною або етнічною вважається кожна національна або етнічна група, яка протягом хоча б ста років проживає на території країни, становить меншість за чисельністю по відношенню до решти населення, члени якої є громадянами Угорщини, яких відрізняє від іншої частини населення своя мова, культура, традиції, та проявляють почуття спільності, метою яких є збереження своїх цінностей, а також вираз та захист інтересів своїх історично сформованих спільнот” [14, с. 48]. Отже, цей закон визнає національними меншинами болгар, циган, хорватів, поляків, німців, вірменів, румунів, сербів, словаків, словенів та українців.

Представництво національних меншин в органах державної влади є одним з основних способів безпосередньо впливати на політику держави як на законодавчому, так і на виконавчому рівнях. Закон Угорщини „Про права національних та етнічних меншин” для гарантування та захисту прав національних меншин запропонував такі політичні інститути:

- місцевий речник інтересів меншин – особа, яка на виборах до місцевого самоврядування набрала найбільше голосів серед кандидатів, з числа цієї національної меншини. У разі, якщо він не стає депутатом ради, йому надається право дорадчого голосу і право на обов’язкове погодження усіх питань, що стосуються цієї національної меншини;

- національні товариства у разі відсутності речника та інших правозахисних інституцій у цьому населеному пункті наділяються погоджувальним правом у межах повноважень речника;

- самоврядування населених пунктів, коли під час муніципальних виборів більшість мандатів отримали кандидати від певної національної громади;

- депутати від національних меншин у Державних Зборах;

- Уповноважений Державних Зборів з прав національних меншин – обирається та здійснює свою діяльність відповідно до закону про Уповноваженого Державних Зборів з прав людини, здійснює парламентський нагляд за реалізацією цього закону органами державної влади та місцевого самоврядування.

При парламенті Угорщини створено дорадчу раду з представників національних меншин. Перед прийняттям нових законів уряд дає на розгляд цієї ради законопроекти.

У законодавстві Угорщини зазначається, що під час формування виборчих округів повинні враховуватись етнічні, релігійні та інші особливості населення [5, с. 120]. Одним з важливих прав національних меншин Угорщини є можливість створювати власне самоврядування [2, с. 15]. Утворення місцевого самоврядування національних меншин відбувається за допомогою спеціальних виборів цього органу або ж утворюється (обирається) депутатами місцевого самоврядування (ради) – представників цієї національності в разі, якщо її частка у цьому органі становить від 30 до 50 %. Центральне самоврядування національної меншини обирається на зборах електорів. Електорами на загальних зборах виступають депутати місцевих самоврядувань від національних меншин, члени місцевих самоврядувань національних меншин, а за їх відсутності в окремому населеному пункті електором від громади є місцевий речник інтересів національної меншини [15, с. 46]. Однак поки що в Угорщині не вирішено питання представництва національних меншин у парламенті країни [9, с. 125].

У Конституції Угорщини є окремий розділ „Уповноважені Національної Асамблеї з прав людини і прав національних та етнічних меншин”, в якому, зокрема, зазначається, що „функції Уповноваженого Національної асамблеї з прав людини та етнічних меншин здійснює орган, до якого входять по одному представникові від кожної національної та етнічної групи, висунутому організаціями національних та етнічних меншин та обраному Національною Асамблеєю” [9, с. 75]. У ст. 68 Конституції Угорщини також йдеться про те, що „...закони Республіки Угорщина забезпечують представництво національних та етнічних меншин, що проживають на території країни, а також національні та етнічні меншини мають право на самоврядування. Для прийняття

законів про національні та етнічні меншини вимагаються дві третини голосів присутніх представників Національної Асамблеї” [9, с. 78].

Зовнішня політика Угорщини покликана відстоювати передусім інтереси національної меншини за кордоном, власне вони постають визначальним моментом у міждержавній співпраці країни. Зовнішня діяльність включає дипломатичну діяльність і діяльність у міжнародних організаціях, що ведеться насамперед на впровадження міжнародних норм, а також діяльність в інтересах меншин у двосторонніх відносинах. Угорська зовнішня політика як у минулі роки, так і сьогодні виступає у ролі активного ініціатора створення ефективної дво- і багатосторонньої міжнародної системи охорони прав національних меншин. Договірні-правова база для забезпечення прав національних меншин між Угорщиною та Україною стала взірцем для країн Центрально-Східної Європи.

Характер і зміст двосторонніх відносин передусім визначали історичні передумови початку 90-х років ХХ ст. Угорська Республіка на той час була середньоєвропейською країною, в якій щойно змінилася політична система, а Україна – республіка в складі Радянського Союзу. Це був період змін, коли припинили свою діяльність Варшавський договір і Рада Економічної Взаємодопомоги, а в республіках Радянського Союзу все вказувало на суспільно-політичні зміни.

Україна як поліетнічна республіка виявилася гідним партнером у зовнішній політиці та міжнародному співробітництві в питаннях національних меншин. Зумовлено це було тим, що українське суспільство ще з радянських часів мало негативні приклади щодо тієї владної практики, коли не підтримувалася національна ідентичність українців. Тобто титульний етнос сам був об'єктом національного гноблення, і тому українці прагнули відстоювати ці ідеї на міжнародному рівні. Між угорською та українською дипломатією були встановлені активні зв'язки ще в період існування Радянського Союзу: Будапешт надавав підтримку найбільшому своєму сусіду – Україні, що боролася за незалежність, а Київ шукав партнера як для співпраці на шляху до Європи, так і для того, щоб вирватися з обмеженого простору радянської дипломатії.

Уже в той час у двосторонніх відносинах відбулися значущі події: Арпад Гьонц – президент Угорської Республіки у вересні 1990 р. здійснив офіційний візит в Україну, на що у травні 1991 р. Леонід Кравчук – Голова Верховної Ради України відповів офіційним візитом. Остання подія стала визначальною для майбутньої співпраці обох держав. Так, Єсенські Гейза і Анатолій Зленко – угорський і український міністри закордонних справ під час візиту (31 травня 1991 р.) підписали Декларацію про принципи співробітництва між Угорською Республікою та Українською РСР з забезпечення прав національних меншин, яка з того часу є основою угорсько-українських відносин і політики щодо забезпечення прав національних меншин. Цей документ визначив права національних меншин і значно випередив Декларацію ООН про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин, Рамкову конвенцію про захист національних меншин, Європейську хартію регіональних мов або мов меншин. Декларація підтвердила намір обох країн виконувати усі норми і зобов'язання, що є в Статуті ООН, документах про права людини ООН, Гельсінському заключному та інших документах про безпеку і співробітництво в Європі.

Декларація наголошує, що спільною метою сторін є створення такої демократичної суспільної системи, яка в межах правової держави гарантує усім громадянам дотримання прав людини: права на свободу, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, політичний плюралізм, соціальну толерантність і рівність перед законом, правовий захист громадян і громад. Обидві держави визнали, що поважають основні права і свободи національних меншин, що є невід'ємною частиною своїх суспільств і держав як індивідуально, так і разом з іншими особами в рамках своєї групи, включаючи їх рівність перед законом, недискримінацію, і послідовно забезпечуватимуть їх здійснення.

Особливо слід відмітити пункт 5 Декларації, в якому і Україна, і Угорщина взяли на себе зобов'язання створити для національних меншин такий статус, який забезпечував би їм ефективну участь у державних справах, включаючи участь у справах, що стосуються захисту і заохочення їхньої самобутності, прийняття і виконання рішень, що мають відношення до регіонів їхнього

проживання [3, с. 269–274]. Відповідно цей пункт можна тлумачити як можливість надання меншинам права на створення різного рівня культурної автономії, а також права на адміністративно-територіальну автономію.

Пункт 6 Декларації визначив суб'єктами реалізації прав національних меншин організації чи асоціації самих меншин. Власне їм надавалось право “встановлювати та підтримувати контакти з організаціями чи асоціаціями інших країн, з якими вони мають спільне етнічне чи національне походження, культурну спадщину чи релігійні вірування”. Цей пункт фактично уможливило тлумачити організації національних меншин як суб'єкти зовнішньої політики. Адже вони можуть шукати добровільну фінансову та іншу допомогу, а також державну підтримку. Така діяльність має відповідати нормам національного законодавства держави перебування. Вирішення практичних питань надання такої допомоги сторонам покладається на Змішану комісію.

Отже, декларація стала основою для створення змішаної комісії з представників державних установ і відповідно національних меншин обох країн. Комісія була створена 14 травня 1992 р. та діє на підставі Положення, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України 11 червня 1994 р. “Про Українську частину Змішаної українсько-угорської комісії з питань забезпечення прав національних меншин”. Склад та повноваження змішаної комісії було визначено у відповідному міжурядовому Протоколі (ст. 16), що додавався до Декларації [11, с. 28]. Комісія є постійнодіючим органом, що підпорядковується та звітується перед Кабінетом Міністрів України. Сутність компетенції Українсько-Угорської міжурядової спільної комісії з питань забезпечення прав національних меншин полягає в тому, щоб за згодою сторін приймати рекомендації для урядів обох країн, сприяти створенню необхідних соціально-економічних та інших умов для дотримання прав національних меншин, здійснювати контроль за виконанням органами державної виконавчої влади правових актів КМУ. Фактично комісія є інструментом контролю та захисту прав національних меншин в обох країнах. До складу Спільної комісії входять компетентні представники урядових відомств і установ обох держав, а також представники українців, які проживають в Угорщині, та представники угорців, які проживають в Україні. Спершу роботою Комісії керував з боку Угорщини Політичний Державний Секретар Кабінету Міністрів, а тепер – Політичний Держсекретар Міністерства закордонних справ. Українську сторону Спільної комісії на початку її діяльності очолювали представники Міністерства закордонних справ та керівники Міністерства у справах національностей та міграцій, а після ліквідації згаданої установи – представник Державного комітету України у справах національностей та міграції.

Підготовку до засідань Комісії від угорської сторони проводить компетентний відділ Держдепартаменту угорців, які проживають за кордоном, залучаючи до роботи правозахисні організації угорців України та українців Угорщини, а також відповідні міністерства. Протоколи засідання комісії яскраво свідчать, що угорська сторона у більшому обсязі та активніше відстоює проблеми угорської меншини в Україні, ніж українська сторона [6]. Декларація з прав національних меншин і створена на її основі Міжурядова спільна комісія забезпечили вирішення більшості наболілих питань українців Угорщини та угорців України, сприяли реалізації їх інтересів, а також допомогли дістати на міжнародному рівні позитивну оцінку рівня демократизації суспільства в Угорщині та Україні.

Взаємовідносини парламентів обох країн у галузі політики щодо національних меншин здійснюються за допомогою роботи Угорсько-Української міжпарламентської спільної комісії, яка була створена 29 вересня 1995 р. на основі підписаної 28 вересня 1994 р. Угоди про співпрацю між Державними Зборами Угорщини і Верховною Радою України. Завдання Комісії полягають у вивченні законопроектів, законів та їх дії стосовно угорської та української національних меншин, які проживають в обох країнах, і формуванні конкретних рекомендацій. На засіданні Комісії, що відбулося 5–6 вересня 1996 р., було прийнято Декларацію, в якій пропонується задіяти таку моніторингову систему, яка дала б можливість депутатам обох парламентів набувати досвід і застосовувати на практиці закони щодо національних меншин [6]. Для української сторони має

значний інтерес угорський досвід організації і правового забезпечення етнонаціонального самоврядування меншин та формування їх представницьких органів.

Взаємовідносини обох країн після перших дипломатичних контактів розвивалися динамічно, свідченням чого є те, що 6 грудня 1991 р. – через п'ять днів після референдуму про державну незалежність України – у Києві був підписаний основний договір (Договір про основи добросусідства та співробітництва між Угорською Республікою і Україною) між двома країнами. Першою країною, з якою Угорщина уклала такий договір, була Україна (а для України першою була Угорщина). Підписання Договору було важливим для Будапешта і Києва не тільки з огляду на двосторонні відносини, а й тому, що це був своєрідний прорив для обох країн у специфічних сусідських відносинах. Такими можна назвати україно-російські та україно-румунські відносини, непрості угорсько-югославські, угорсько-румунські та угорсько-словацькі відносини. Слід відзначити, що в цьому базовому договорі (пункт 2-й) було зафіксовано надзвичайно важливе положення про те, що “...сторони не мають і не будуть мати в майбутньому територіальних претензій одна до одної” [4].

На офіційному рівні Угорщина не висуває територіальних претензій до України. Проте не слід ігнорувати певні настрої як в угорському суспільстві, так і в угорському парламенті, зокрема щодо зміни кордонів країни. Угорщина, після програних двох воєн, втратила практично дві треті своєї території, а одна третина етнічних угорців опинилась поза межами Угорщини. Саме цей факт спонукає ультраправих в угорському парламенті до заяв на кшталт: “Давайте змінимо кордон” [7].

Після поразки на виборах у 2002 р. ультраправа угорська партія справедливості і життя вирішила показати свою “політичну активність” шляхом активізації так званого “Руху за ревізію кордонів Угорщини”. Під час реалізації деяких положень закону “Про статус угорців, що проживають у сусідніх країнах” громадянам України угорської національності, що проживають на території Закарпатської області, представниками політичних кіл Угорщини роздавались агітаційні матеріали (угорською мовою) з картою «Великої Угорщини» із закликами до перегляду міждержавних кордонів в Європі на користь Угорщини. Проти таких дій з відкритим листом до Президента України звернулись представники об'єднаної ради Закарпатської обласної організації партії “Реформи і порядок” і Християнсько-народної спілки Закарпаття [8, с. 1].

Варто зауважити, що в сучасних умовах, коли Угорщина вступила в НАТО та до ЄС, офіційній владі Будапешта зовсім не вигідно псувати стосунки з сусідами. Адже, враховуючи сучасні європейські реалії, це викликало б категорично негативну реакцію з боку демократичних структур. До того ж перегляд кордонів у цьому регіоні не вигідний для всієї Європи. Вона й так багато втратила внаслідок югославського конфлікту й, очевидно, не скоро про нього забуде. Тому нові, непередбачувані конфлікти у центрі континенту будуть відвертатися усіма можливими засобами. Загострення ситуації з угорськими меншинами сьогодні вигідне лише ультраправим угорським націоналістам. Спекулюючи на цій проблемі, вони піднімають свій рейтинг у суспільстві. Проте значного впливу на політику держави вони не мають, і, за умов інтеграції Угорщини в єдину Європу, не матимуть. Тому територіальні межі Угорщини залишаться незмінними. Однак питання кордонів ще жевріє в глибинах угорського суспільства та за сприятливих обставин може стати дуже гостро і на цей факт варто зважати.

Угорська держава, угорські благодійні організації, підписуючи договори про міждержавну, міжрегіональну чи прикордонну співпрацю, одним з головних пунктів договору завжди виділяють розвиток угорської національної меншини у сусідніх державах. Урядові й неурядові установи та організації сусідньої країни використовують вироблений роками механізм впливу на діяльність угорських громадських організацій шляхом запровадження різноманітних культурологічних, освітніх, гуманітарних та економічних програм та проектів у місцях компактного проживання етнічних угорців у регіоні, фінансування їх через Міністерство освіти, Міністерство національної культури і спадщини, Міністерство закордонних справ Угорщини, низки різноманітних угорських фондів різні.

Власне надання матеріальної допомоги є одним з найважливіших напрямків політики Угорщини стосовно закордонних співвітчизників. Кошти для громадських організацій закордонних угорців до цього часу розподілялись через систему державних й громадських фондів. У кожній із

сусідніх держав діють окремі філії цих фондів (так звані субкураторії), що збирають заявки організацій та громад, а потім направляють їх у Будапешт, де знаходяться кураторії. На місцях працюють лише представники країн проживання, а угорські посольства та консульства в розгляді цих заявок участі не беруть.

Система фондів неодноразово різко критикувалась через відсутність чітких механізмів контролю над розподіленням коштів, що часто призводить до їхнього невикористання. Як правило, виділення коштів відбувається тим організаціям закордонних угорців, які є лояльними до правлячої в Угорщині партії. Таке фінансування сіє розбрат серед численних громадських організацій угорців за кордоном, і Україна – яскравий цьому приклад.

Висновки:

1. Угорська республіка розробила та впровадила одне з найуспішніших законодавств серед країн Європи щодо захисту прав національних меншин. Запровадивши ліберальну політику щодо національних меншин, Угорщина тим самим розраховує отримати адекватну позицію сусідніх держав щодо угорських громад, які в них проживають.

2. Між Україною та Угорщиною розроблено широку договірну базу щодо захисту і забезпечення прав національних меншин в обох державах: діють українсько-угорська міжпарламентська комісія та змішана міжурядова українсько-угорська комісія з питань забезпечення прав національних меншин. Створення системи спільних україно-угорських комісій сприяло прозорому, взаємно-контрольованому процесу, підпорядкованому міжнародним зобов'язанням і можливостями сторін.

3. Підтримка закордонного угорства є конституційним обов'язком угорських урядів. Захист прав угорської меншини, що проживає за кордоном, є одним з офіційних напрямків зовнішньополітичної діяльності Угорської Республіки. Політика Угорської Республіки та її політичних лідерів щодо співвітчизників за кордоном має визначальний вплив на стан та діяльність угорської національної меншини в Україні. Мета такої політики полягає в припиненні еміграції угорців на історичну батьківщину та збереженні присутності угорців в межах «Великої Угорщини», сприяючи збереженню угорської етнічності поза межами Угорської Республіки. Фінансові кошти, що надходять з Угорщини для угорської національної меншини в Україні, є вагомим механізмом впливу етнічної батьківщини на громадську думку своїх співвітчизників за кордоном. Нерівномірність розподілу фінансових потоків серед угорської національної меншини України, що надходять з етнічної батьківщини, зумовлюють суперечки в угорській спільноті України і негативно відбиваються на суспільно-політичному житті суспільства нашої держави.

1. Бабинець І. *Угорці Закарпаття в контексті українсько-угорських міждержавних взаємин (1991–2003 рр.)* // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. – Ужгород, 2005. – Вип. 12. – С. 74–80. 2. Варфалови А. *Права и действительность* // Представительная власть: мониторинг, анализ, информация. – 1997. – №18. – С. 13–19. 3. Декларація про принципи співробітництва між Українською Радянською Соціалістичною Республікою та Угорською Республікою по забезпеченню прав національних меншостей // Збірник чинних міжнародних договорів України. – Т.1. – К., 2001. – С. 269–274. 4. Договір про основи добросусідства та співробітництва між Україною та Угорською Республікою // Політика і час. – 1994. – №10. – С. 10. 5. *Етнополітика в Україні: Документи та матеріали* / Під ред. В. Євтуха. – К.: Державний комітет України у справах національностей та міграції, 1998. – 435 с. 6. Інформація про міжетнічні відносини, забезпечення прав національних меншин, етномовну та міграційну ситуацію області // Поточний архів відділу національних меншин та міграції Закарпатської ОДА. – Ужгород: – 2006. – На 60 арк. 7. Кіш Я. *Досвід демократичної трансформації в Угорщині* // „І”: Незалеж. культуролог. часопис. – Львів, 2002. – Вип. 3 – С. 46–50. 8. *Коли шовінізм затуляє розум* // Срібна земля. – 2002, 8 червня. – С. 1. 9. *Порівняльне конституційне право*. – М., 1996. – 318 с. 10. *Поті Л. Безпосереднє сусідство України з ЄС: закриті кордони чи нові імпульси до співпраці?: Матеріали Міжнародного “круглого столу експертів” (м. Ужгород, 7–9 листопада 2002 р.)*. – Ужгород, 2002. – С. 32–34. 11. *Протокол до Декларації про принципи співробітництва між*

Українською Радянською Соціалістичною Республікою та Угорською Республікою по забезпеченню прав національних меншостей // Політика і час. – 1992. – № 11–12. – С. 28. 12. Сабо Т. Лекція президента Відомства угорців за кордоном в період 1998–2002 років / www.htmh.hu/paneu.htm. 13. Ткач Д. Сучасна Угорщина в контексті суспільних трансформацій: Монографія. – К.: МАУП, 2004. – 480 с. 14. Товт М. Визначення поняття „корінний народ” і „національна меншина” у міжнародних документах // Кримські татари: „національна меншина” або „корінний народ”: Матеріали „круглого столу” – К. – 1999. – С. 43–48. 15. Товт М. Проблеми угорської національної меншини в сучасній Україні // Нова політика. – 1997. – № 3. – С. 24 – 27. 16. www.htmh.hu/bfi0111.htm Відомство у справах угорців за кордоном. 17. Magyarok a világban. Kárpát-medence (Kézikönyv a Kárpát-medencében, Magyarország határain kívül élő magyarságról) / Sorozatfőszerkesztő dr. Kasza Sándor. – Budapest: Ceba Kiadó, 2000. – 803 old. 18. Nemzetközi tudományos konferencia // Kárpáti igazszó. – 2000. – december 2. – Old.1–2. 19. Varjú F. Autonómia akar az emigráns ruszin kormány // Nepszava. – 1993. – június 10. – Old. 2.

УДК 316.66.000.32 (477.75)

О. Щерба

Львівський орден Червоної Зірки інститут Сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
Національного університету “Львівська політехніка”

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОЦЕДУРИ ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО НАРОДУ

© Щерба О., 2007

Проаналізовано ставлення державної влади до питання визначення статусу кримськотатарського населення України. Здійснено спробу проаналізувати процес політичної ідентифікації кримських татар як окремого народу та окреслено деякі шляхи вирішення цієї проблеми.

The attitude of state authority to the question of determination of status of Crimean tatars population of Ukraine is analysed. An attempt to analyse a process of political authentication of crimean tatars, as separate peoples is carried out and some ways of decision of this problem are outlined.

Актуальність та постановка проблеми. В Українській державі тривають процеси становлення та розбудови демократичного суспільства. В умовах запізнілого, що є цілком об’єктивним, реагування з боку держави у правовій площині на той чи інший виклик релігійного, етнічного чи політичного характеру, створюються передумови до гострих конфліктних ситуацій. Зрозуміло, що це є однією з загроз національній безпеці України, наприклад таким її елементам, як соціальна безпека, економічна безпека тощо [1, с. 73]. Тому в інтересах держави є запобігання подібним загрозам.

Одним з джерел нестабільності в масштабі усієї України є неповністю вирішене так зване “кримськотатарське питання”. З причин інертності державного керівництва Криму в подоланні колоніального мислення, яке проявляється в нерішучості і нерозважливості рішень, у поступках дестабілізуючим силам, кримські татари, які повернулися на Батьківщину, до цього часу позбавлені чіткого громадянського і правового статусу. Ця обставина підтверджується словами відомого кримськотатарського лідера, народного депутата України Р. Чубарова: “Нам не уникнути